

COVID-19 VE HAPSEDILME İLE İLGİLİ TUTUMUMUZU BELİRLEME

SOS-İşkence Ağı ve partner
örgütleri için Dünya İşkence Karşıtı
Örgütü(OMCT) kılavuz belgesi

I. BU BELGENİN AMACI

Bu belge COVID-19 salgınından etkilenen kişilerden en korunmasız gruplardan birisinin yani; hürriyetinden mahrum bırakılanların korunmasına dair kanıta dayalı destek ve iyi uygulamalar sunmayı amaçlıyor. Belge küresel SOS-İşkence Ağı'nın üyeleri için hazırlanmıştır ancak hürriyetinden mahrum bırakılan insanlarla ilgili çalışan diğer kurumlar tarafından da kullanılabilir.

Hazırladığımız bu belge savunuculuk, hukuki girişimler ve diğer biçimlerde destek olma, ceza ve tevkif alanlarındaki ve diğer ilgili yetkililerle diyalog içerisinde olma konusunda bilgi vermeyi ve aynı zamanda mevcut kriz döneminde mahpusları korumak üzere faaliyet yürüten medyayı ve kamuoyunu bilgilendirmeyi hedefliyor. Bu belgede odak grup mahpus olan ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerdir. Ayrıca artan kötü muamele sorununu ve kapatılma kurallarını ihlal edenleri kriminalize etme konularını da ele alıyor. Elinizdeki belge SOS-İşkence Ağı üyelerinin ve OMCT'nin çekirdek partner örgütlerinin deneyimleri temelinde hazırlanmıştır. Bu ağın üyeleri ve çekirdek partner örgütler mahpusları korumak, tahliye edilmelerini sağlamak, fiziksel ve zihinsel sağlıklarını korumak, hukuki destek sunmak veya tutulmalarının etkisini azaltmak için faaliyet yürüten; COVID-19 küresel salgını bağlamında yaşanan insan hakları ihlallerini izleyen organizasyonlardır. Virüs ve kapatılma uygulamaları ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye yayıldığı için, bu bilgilerin benzeri zorluklar yaşayan diğer kurumlar için de yararlı ve teşvik edici olacağını umuyoruz.

Elinizdeki bu belge hukuk ışığında hazırlanmış olmasına rağmen insan hakları hukuku standartlarının sadece bir araya getirilmesinden ibaret değildir. Belge örneğin mülteci kamplarında bulunan kişilerde olduğu gibi, benzeri girişimlere gerek duyulan başka yerlerin de olduğunun farkında olarak resmi olarak hürriyetinden mahrum bırakılan kişilere odaklanıyor. Belge kesinlikle tüm ilgili kapatılma sorunlarını içeren tam bir liste değildir ve aynı ülkede bile farklılaşan kapatılma gerçekliklerinin tamamını ele almamaktadır. Aksine, hazırlanan bilgi notu SOS-İşkence Ağı savunuculuk faaliyetlerinde en önde karşılaşılan kilit meselelere değinmektedir. Uluslararası partnerlerin daha detaylı politika belgeleri ve tavsiyeleri ekte sunulmuştur.

SOS-İşkence Ağı üyelerinin ve uluslararası partnerlerin çıkardığı bazı dersler:

- 1. Tutuklamabağlamı ülkeden ülkeye çok farklılık arz etmektedir ve COVID-19 ve hürriyetinden mahrum bırakılan kişilerin durumunu ele almak için hangi strateji önerilirse önerilsin bahse konu ülkenin gerçekliğine uyarlanması gerekir;**
- 2. Yetkililer diğer ülkelerden kılavuz belge ve örnekler aramaktadır. Böylesi deneyimleri paylaşmanın hapisaneler ve/veya diğer kurumlar nezdinde yürütülen savunuculuk faaliyetlerinde özellikle etkili olduğu kanıtlanmıştır;**
- 3. COVID-19 virüsünün mahpuslar, hapisane personeli ve halk sağlığı sistemi üzerinden gerçekten yıkıcı ve kontrol edilemez etkisi olabileceği için bu konuda acilen harekete geçmek gerekiyor;**
- 4. Önemle, şuan COVID-19 ve hapisanelere odaklanarak daha geniş anlamdaki politikale reformu ve cezaevi hizmetleri veya diğer kapatılma yerleri bakımından yürütülen faaliyetler açısından yeni bir aşamaya geçmek için uygulanması mümkün etkin imkanlar da bulunuyor;**
- 5. Hapisaneler ve diğer kapatılma alanlarına ilişkin zorlukların farkına varmak gerekiyor. Toplumlarımızda ortaya çıkan genel aciliyetin ötesinde, spesifik olarak hapsedilme ile ilgili aciliyet durumu bulunuyor.**

Yetkililer yaşamı son derece duyarlı bir ortamda yeniden düzenlemelidir. Hapsedilme yerleri kimi zaman baskıcıdır ama ayrıca her zaman kırılabilir ortamlardır. Ufak bile olsa her türlü değişiklik derhal fark edilir. Hapsedilme yerlerinde bulunanlara yönelik bir yere kapatılma önlemleri mahpusların fiziksel ve psikolojik iyi olma halleri üzerinde-dışarıda bulunanlardan çok daha fazla bir düzeyde-büyük etkilere yol açar. Bu durum hali hazırda bir yerde kapalı tutulanların bir kez daha kapatılmasının potansiyel olarak patlamaya teşne güvenlik ortamının parçasıdır. Bu nedenle, bahse konu önlemlerden etkilenenler ve aileleri ile şeffaf ve sorumlu bir şekilde iletişim kurulması bu meselenin özünü ve de olumsuz tepkilerin, olası cezaevi isyanlarının veya diğer şiddet biçimlerini önlemenin en önemli prensibini oluşturmaktadır.

Pandemi ile karşı karşıya kalmak alışılmadık bir durumdur. Bu meseleye dair öğrendiklerimiz değişip dönüşmekte dolayısıyla sürece başarılı bir şekilde dahil olma, savunuculuk faaliyetlerimiz de değişip dönüşmektedir. Sokağa çıkma yasağı kurallarına uymayan kişilerin kriminalize edilmesinin hapsedilme düzeyinde etki ettiğine dair kaygı verici yeni raporlar; hapsedilme yerlerinde kontrol ve etkili izlemenin yokluğunda ağır kötü muamele iddialarının bu raporlara eşlik etmesi bu duruma örnek olarak verilebilir (bakınız strateji VI).

Bu belgede, kişilerin tutulduğu yerler bakımından birbirinin yerine kullanılabilecek şekilde hapsedilme, ceza ve tevkif evi, ıslah evi, kapatılma yerleri kavramlarını kullanıyoruz. Bu kurumlarda tutulan kişiler, kişilerin tabii olduğu hukuki mekanizmalar ve ulusal adalet sistemlerinin farklılık arzettiğinin farkındayız.

Bu belgeyi düzenli olarak güncellemeyi hedefliyoruz. Güncelleme çalışmalarımıza katılmak için karşılaştığınız zorluklar, kaygılarınız ve deneyimlerinizi paylaşmak veya korunması gereken mahpuslar için ortak eylem düzenlemek için sizleri bizimle iletişime geçmeye çağırıyoruz.

Soru, bilgi talebi veya olası savunuculuk faaliyeti için (sa@omct.org) adresinden OMCT Ağ Koordinatörü Stella Anastasia ile veya (omct@omct.org) adresinden kurumumuzla iletişime geçebilirsiniz.

TEŞEKKÜRLER

Bu belge aşağıdaki kurumların işbirliği ve tavsiyeleri ile hazırlanmıştır:

- ◆ **İşkenceyi Önleme Derneği (APT), İsviçre**
- ◆ **Associazione Antigone, İtalya**
- ◆ **Pakistan Adalet Projesi (JPP), Pakistan**
- ◆ **İnsan Hakları İçin Hekimler Örgütü (PHR), ABD**
- ◆ **Prison Insider, Fransa**
- ◆ **İsrail İşkenceye Karşı Halk Komitesi (PCATI), İsrail**
- ◆ **Public Verdict Foundation, Rusya Federasyonu**

Belge BM İşkence Özel Raportörü Nils Melzer ile gerçekleştirilen yazışmalardan yararlanmıştır. İyi uygulamaları paylaşarak kılavuzun gelişmesine katkı sunan yerel işkence karşıtı örgütlerin hepsine teşekkür ederiz.

II. NEDEN VE NASIL DAHİL OLUNACAĞINA DAİR BEŞ SEBEP

ACİLİYET

En acil ihtiyaç -COVID-19 salgınının ilk aşamasındaki gibi tipik olarak- hürriyetinden mahrum bırakılanların sayısının önemli ölçüde azaltılmasıdır. Bu ihtiyaç çoğumuz için aşikar. Hapishanelerde çoğu zaman dramatik düzeyde olan kalabalıklık durum dikkate alındığında, küresel düzeyde tavsiye edilen halk sağlığı politikalarının (özellikle fiziksel mesafeyi korumanın) bu kurumlarda bulunanların sayısında önemli bir azalma olmaksızın işe yaraması mümkün değildir.

Bu nedenle, mahpusların sayısının azaltılması müzakere edilebilir olmayan bir risk azaltma stratejisidir. Mahpusların ve personelin güvenliğini sağlamak, hali hazırda kapatılmış olanların kapatılmasının etkilerinin azaltılması ve tehlikeli bir boşluğun ortaya çıkmasını önlemek için alınması gereken başka önlemler bulunuyor.

Ayrıca, kapatılma kurallarını ihlal edenlerin baskı görmesi ve kriminalize edilmesi ile ilgili yeni sorunlar da ortaya çıkmaktadır.

MOMENTUM

Yetkililer, özellikle de hapishane servisleri, hapsedilmeden kaynaklı olası sağlık krizinden kaygı duymaktadır. Bu nedenle, ister her türlü kategorideki mahpuslar ister spesifik bir mahpus kesimi üzerinden hapishanede bulunanların sayısını azaltmak ve hapishanelerdeki diğer insan hakları meselelerine dair harekete geçmek için uygun bir momentum içinde bulunuyoruz.

Hapishane yetkilileri çoğu durumda desteğe ve diyaloga açık olabilir ve de cezaevi yaşamında pratik ilerlemeler sağlanmasına—bilhassa güvenlik olaylarının azaltılmasına—alışılmadık bir biçimde açık olabilir. Bu bağlamda, hapishane personeli, sendikaları ve bunların aileleri de kendi güvenliklerine dair aynı kaygıları paylaştıkları için sistem içerisinde müttefik bulabiliriz.

OLANAK

Savunuculuk faaliyetlerimizin acil ve derhal gerçekleşmesini hedeflediğimiz amacı yaşamları kurtarmaktır. Fakat mevcut durumda hapishaneler ve hıkatılma alanları konularına dahil olmakta uzun vadeli hedefleyebileceğimiz başka amaçlar da bulunuyor. Bu kriz döneminde hapishanelerde bulunan kişilerin sayısının azaltılması veya diğer reformlar da uzun vadeli etkileri olan değişimler için katalizör işlevi görebilir. Şu anda karşı karşıya kaldığımız kriz sürecinde ihtiyaç duyulan—örneğin, video konferansa erişim gibi— bazı önlemler gelecekte kullanılacak şekilde devam edebilir.

Dolayısıyla, şu anda dahil olmak stratejiktir. Hapishane yetkilileri kaçınılmaz salgını önleme çabalarında destek görmeye gerçekten ihtiyaç duyuyor. Mevcut durum yetkililerle ilişkimizin dinamiklerinin geleceğe kapı açacağını umut ettiğimiz biçimde, değiştirebilecek bir an olabilir. 'Baskıcı sistemler' bile örneğin gazetecilerin, insan hakları savunucularının veya bizler adına yıllardır savunuculuk yapan diğer kişilerin tahliye edilmesi gibi olanakları barındırabilir.

ARGÜMANIMIZIN ÇERÇEVESİ

Bu konuyu tartışmanın itici gücü şu ki hapishanede veya dışarıda kapatılma bir sağlık krizidir ve bu nedenle bir sağlık krizinin önlenmesi, etkisinin azaltılması veya kontrol edilmesine dair söylemlerimizi bağlamdan uzak, tekil insan hakları veya işkence karşıtı argümanlardan ziyade insan hakları argümanları üzerine inşa etmemiz gerekir.

Diğer kişiler de evlerinde kapatılma durumunu yaşadıkları için kamu otoriteleri ve politika belirleyicileri arasında hürriyetinden mahrum bırakılanların durumu daha fazla anlaşılır durumdadır. Bu durum mahpusların ihtiyaçlarına yönelik umursamazlığın üstesinden gelmeye yardımcı olabilir. Ancak, hapsedilen kişilere ilişkin yürüteceğimiz bazı faaliyetlerin "herkes acı çekerken" yalnızca mahpuslar gibi marjinal grupları önemseydiğimiz yönündeki algıyı da pekiştirebileceğinin bilincinde olmamız gerekiyor.

Argümanımızın 'silik veya öngörülebilir/önceden kestirilebilir' olmasını istemiyorsak ifadelerimize halk sağlığı/sağlık hakkı boyutunu güçlü bir şekilde katmamız son derece gereklidir.

Benzer şekilde, hapishane personeli artan risk ve muazzam bir baskı altında. Mahpuslar kadar hapishane personelini de önemseyeceğimizi göstermemiz ziyadesiyle önerilmektedir. Tahliye ya da diğer önlemler olsun herkes için güvenlik meselesine dair değerlendirmeler argümanımızda önemli bir yer tutmalı. Sağlık krizi; gözetim yerlerinde iç gerilim, güvenlik vakaları, ayaklanma ve şiddet riskini artırıyor. Bu risklerle insan hakları arasında bağlantı kurarak kredibilitemizi arttırıp, hapishane yetkililerine daha iyi bir şekilde ulaşabiliriz.

ZARAR VERMEME

Bazı suçlu grupların örneğin cinsel suçlardan veya ev içi şiddetten hüküm giyenlerin- toplum için oluşturacağı risklerin de perspektifimizde yer alması, önerdiğimiz politikaların naif veya kimseye daha fazla zarar vermeyecek şekilde olması da aynı derecede önemli. Şiddet yanlısı veya tehlikeli suçluların erken tahliyesi önlenmeli ve yıllardır yargılanmalarını desteklediğimiz savaş suçlularının, insanlığa karşı suç işlemekten, soykırım veya işkence suçlarından hüküm giyenlerin olası bir erken tahliyesini savunmaktan kaçınılıyoruz. Bireylerin tekrar topluma dahil olacak şekilde tahliye edilmesi yönünde önlemler alınırken; bahse konu önlemlerin kişilere güvenli bir yere gitme, (istihdam, barınma ve sağlık hizmetleri gibi) toplum temelli kaynaklara erişim imkanı sunan yeterli planlamayla yapılarak ikinci bir zarar verilmemesi kaygısında uyanık olunmalı.

III. COVID-19 VE HAPSEDİLMEMEYE DAİR ÇEKİRDEK KORUMA STRATEJİLERİ

STRATEJİ I : HAPİSHANE VE GÖZALTI MERKEZLERİNDEKİ KİŞİLERİN SAYISININ AZALTILMASINI SAVUNMAK

1.1. HAPSEDİLEN KİŞİLERİN SAYISININ AZALTILMASI SAĞLIK MÜDAHALESİNDE NEDEN ÖNCELİKLİ OLMALI?

- ◇ Hapishanelerdeki sağlık riskini azaltmak için, aralarında tam da 'fiziksel' mesafe konseptinin olduğu, diğer önlemler bu ölçekteki bir hastalığın yayılmasını önlemede yalın bir ifade ile uygun olmayacaktır.
- ◇ Bu nedenle, sağlık krizinin hapishaneler içinde ve dışında kötüleşmesini önlemek için gereklidir. Bu önlemler almamanın sonuçları mahpusların, hapishane personelinin, toplumun güvenliğini sağlayanların yaşamaları riske edecek şekilde vahim olacak ve gözaltı merkezleri sonradan topluma yayılacak şekilde COVID-19 merkezi olacaktır.
- ◇ Hapishanelerde genellikle kötü hijyen, aşırı kalabalık olma ve sağlık hizmetleri alt yapısının zayıf olması vb. koşulları nedeniyle mahpuslar toplumdaki en kırılgan kesimler arasında yer alıyor. Hapsedilen kişilerde hastalığı daha ağır geçirme ve daha yüksek ölüm oranları riskine yol açan önceden kalma sağlık problemleri yaşama oranı daha yüksektir.
- ◇ Mahpusların kendilerini korumak ya sınırlı imkanları bulunmakta ya da hiç aracı bulunmamaktadır, bu kişiler riskin azaltılması noktasında tamamen Devlet'in uygulamalarına bağımlıdır. Devletin koruma sorumluluğu bulunmakta ve kişiler hapisteye tutulurken koruma mümkün değilse; geçici tahliye, cezaların ertelenmesi veya af gibi acil çözümleri ele alma yasal yükümlülüğü bulunmaktadır.

- ◇ Herhangi bir önlem alınmazsa, yaşam, sağlık, güvenlik haklarını, işkence veya diğer zalimane, gayriinsani ya da küçültücü muameleye maruz kalmama hakkını ihlal eden ciddi sağlık sonuçları veya ölüm riski ortaya çıkar.
- ◇ Aynı şekilde, bu gözaltı merkezlerinde çalışan özellikle personel ve de sosyal çalışmacıları, sağlık görevlilerinin güvenliği de eşit derecede kaygı vericidir ve bu kişilere yönelik koruma ihtiyacı ve yükümlülüğü de bulunmaktadır.
- ◇ Yeni tip koronavirüsün yayılması henüz kontrolden çıkmadan şu anda çok hızlı hareket etmek gerekiyor. Dünyanın farklı yerlerindeki ülkeler “saatli bomba” haline gelen enfeksiyon vakalarının sağlık sistemi üzerinde vahim etkilere yol açmasını önlemek için mahpus sayısını azaltma konusunda hali hazırda çalışmaya başladı.
- ◇ Bu konuda erken harekete geçmeyen ülkeler sonrasında böylesi önlemlerin (İran gibi) daha fazla risk taşıdığı veya güvenlik vakalarına, düzeyine artmış şiddete yol açan daha zorlu bir ortamda harekete geçmek durumunda kaldı.
- ◇ Dünyanın farklı yerlerinde hapisanelerde ayaklanma şiddet ve güvenlik vakalarının yaşandığına, görevlilerin morallerinin büyük oranda çöktüğüne ayrıca hapisanelerde şiddet ve disiplin problemlerinde büyük artış olduğuna dair örnekler bulunuyor.
- ◇ Bu aciliyet durumu hapisane veya herhangi bir başka gözetim merkezinin doluluk oranı, aşırı kalabalık olma düzeyine bakılarak belirtilmektedir (hapisanelerdeki istatistikler veya aşırı kalabalık olma durumu, sağlık riskleri ile ilgili her türlü güvenilir bulgu için-hapisane izleme organları BM İşkenceye Karşı Komite, BM İşkenceyi Önleme Alt Komitesi, Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi, İşkence Özel Raportörü, Ulusal Önleme Mekanizmaları, veya—özellikle kamuoyu, medya ve politika yapıcılara yönelik yürütülen savunuculuk faaliyetlerinde yararlı olan—önemli STK raporlarına bakınız).
- ◇ Hapisanelerde bulunan mahpus sayısını azaltma çağrısı yaparken zarar vermeme prensibi ve (nefret temelli suçlar, cinsel suçlar ve diğer şiddet vakalarından hüküm giymiş suçlular gibi) özellikle eve kapanma döneminde toplum için özel risk teşkil eden kişilerin tahliye edilmesini önleme konusunda hassas olmalıyız.
- ◇ Tahliye edilme stratejilerinin kişilerin güvenli bir yere gitmesi gibi diğer önlemlerle tamamlanması ve (barınma, beslenme, sağlık gibi konularda) istikrarsız durumlarda tahliyelerden kaçınılması gerekmektedir. Tahliye planlaması—örneğin mülteci ve diğer kategorideki kişiler için—gözetim kurumu dışındaki yerleştirme seçenekleri üzerinde çalışmayı da içermeli ve ilgili Devlet ve devlet dışı aktörlerin desteğini almaya çabalamalıdır.

1.2. KİMLERİN TAHLİYE EDİLMESİ ÇAĞRISINDA BULUNUYORUZ VE KİM BU ÇAĞRI KİMLER İÇİN UYGUNDUR?

Yaklaşım : SOS-İşkence Ağı üyeleri hem hapisanelerdeki toplam sayının azaltılması hem de belirli kategorilerdeki mahpusların veya kişilerin tahliye edilmesi çağrısında bulunmuştur. Prensip olarak, ayrımcı olmaktan veya yalnızca kendi çıkarlarımıza uygun hareket ediyor gözükmekten kaçınmak için mahpusların sayısının azaltılması konusunda belirli hükümlü veya tutukluları belirtmek yerine kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesini öneriyoruz.

Tahliye çağrısı kişilerin hali hazırda hapisanede geçirdiği süre, belirli mahpus gruplarının salgına karşı kırılganlığına bakarak zarar vermeme prensibi dikkate alınabilir ve ayrımcı olmamalıdır. Genel olarak bahse konu çağrıdan hem hüküm giymiş kişiler hem de tutuklu yargılanan veya soruşturma kapsamında olanlar yararlanmalıdır.

Ancak genel bir tahliye çağrısı ülkelerin bağlamına göre kurumun ihtiyaç ve işleyişini dikkate alarak, şiddet içermeyen fiillerden dolayı cezaevinde olanlar dahil, mahpus kategorisini belirleyebilir. Bu çağrı insan hakları savunucularını, gazetecileri, siyasi mahpusları, muhalif sesleri içerir fakat anılan bu kişilerle sınırlı değildir. Benzer biçimde, dini inancı veya cinsel yönelimi nedeniyle kriminalize edilmiş kişileri de kapsayabilir.

(Hüküm giymiş) mahpuslar:

- ◇ Cezalarının belirli bir kısmını çeken mahpuslar (yetkililerin bu konuda kanun çıkarmasına gerek olmayabilir onun yerine ceza infazının ertelenmesi, geçici tahliye veya yürütme erkinin aldığı kararlar yani af olabilir);
- ◇ Prensipten kırılgan kategorideki mahpuslar (yaş ve mahpusları kırılgan yapan HIV, Tüberküloz ve diğer hastalıklar veya sağlık koşulları gibi faktörler) öncelikli olmalıdır. Bazı üye örgütler bu kategorideki mahpusların tamamının tahliye edilmesi çağrısında bulunurken diğer bazı örgütler de toplum için risk teşkil eden mahpusları dahil etmemek için daha detaylı çağrılarda bulundu;
- ◇ Bazı ülkeler tahliye için uygun suçlar listesi hazırladı ki bu durum yerel bağlamda makul olabilir. Ancak, milli güvenlik, kamu düzeni veya terörle mücadele kanunları politik açıdan muhalif olan veya farklı düşünenleri, insan hakları faaliyetlerini ve gazeteciliği kriminalize etmek için kullanılıyorsa böylesi kategorik listeler hazırlamak sorunludur. Bu nedenle, şiddet içeren bir fiil gerçekleştirilmemiş her mahpusu içermek iyi bir kriter olarak kabul edilebilir

Tutuklu yargılananlar:

- ◇ Bilhassa gelişmekte olan çoğu gözetim ve cezaevi kurumunda çok sayıda tutuklu yargılanan kişi bulunuyor. Uluslararası hukuk, tutuklu yargılamanın bir kural değil istisna olması gerektiğini öngörse de çoğu davada kişiler hapisanede uzun yıllar geçirmektedir. Belirli kategorideki tutuklular hariç tutuklu yargılananların tahliyesinin öncelikle olması gerekir.
- ◇ Af, ceza ertelenmesi veya şartlı tahliye hükümleri yalnızca hükümlü statüsündeki mahpuslara uygulandığı için tutuklu yargılanan kişiler sıklıkla gözardı edilmektedir. Bu nedenle, tahliye çağrısına yönelik stratejiler—karar verebilme veya tavsiyede bulunma pozisyonunda olduklarından savcı ve hakimleri de içerecek şekilde—tüm yetkilileri hedeflemelidir.
- ◇ Bazı ülkelerde soruşturma süreçleri büyük oranda aksamış, mahkemeler çalışmalarını azaltmıştır ki bu durum yargılamaların, duruşmaların veya habeas corpus süreçlerinin gecikmesi riskini taşımaktadır. Diğer ülkelerde ise, kolluktaki gözaltı süresinin uzatılma prosedürünü bir diğer ifade ile soruşturma aşamasında tutuklu yargılamayı kolaylaştıran dolayısıyla da hapisanede bulunan kişi sayısını azaltma hedefine aykırı bir biçimde tutuklu yargılanan kişilerin sayısının artmasına katkı sunan prosedürler görmektediriz.
- ◇ Tutuklu yargılamanın gerekli olmadığı durumlar bakımından bu uygulamaya son verecek kovuşturma yöntemine ilişkin de yol gösterici, rehberlik edici olunmalı ve ev hapsi, evden çıkmanın kısıtlanması gibi alternatifler düşünülmelidir.
- ◇ Cezaevi kurumlarına yeni gelecek mahpuslar içeride bulunan kişi sayısını arttırmanın yanı sıra kuruma dışardan virüs taşıyabilecek risk grubu oluşturmaktadır. Bu noktada cezaların infazının ertelenmesi veya hükümlerin cezaevine girmeyi gerektirmeyen cezalara dönüştürülmesi seçenektir.
- ◇ Bazı ülkelerde ilgili yetkililer bazı alıkonulma türlerinin (örneğin, İsviçre'nin bazı yerlerinde sınır dışı edilmesi beklenen göçmenlerin idari gözetim altında olması) kullanılmasını ertelenmiştir.

Tutuklu çocuklar ve kadın mahpuslar va:

- ◇ COVID-19 krizi ile ilgili çalışan örgütler bakımından toplumsal cinsiyet ve çocuk hakları perspektifini tahliye ve diğer koruyucu önlemler çağrılarına entegre etmek önemlidir,
- ◇ Tahliye uygulaması özellikle çocuklu, hamile veya kırılabilir durumda olan kadın mahpusları kapsmalıdır. Hapishanelerdeki kalabalıklılık koşulları ve ihmal nedeniyle kadınların hapsedilmesi özellikle problemlidir. (Çoğunlukla daha az şiddet içeren fiiller nedeniyle hüküm giymiş olan) Kadın mahpusların sıklıkla daha az güvenlik tehdidi olarak görülmeleri kendilerinin tahliye edilmesini mümkün kılmaktadır.
- ◇ Çocuklar veya ergin olmayanların COVID-19'a yakalanma riski daha az olabilsede bu grup birçok başka açıdan kırılabilir durumdadırlar. Dünyanın birçok yerinde çocukların veya ergin olmayanların tutukluluk koşulları çoğunlukla ciddi derecede kalabalık olma ve ihmal özellikleriyle nitelendirilmektedir ve bu kişiler izolasyon önlemlerinden, aileleri ve dış dünya ile bağlantılarının kesilmesi durumundan kaynaklı daha ağır psikolojik etkilere maruz kalmaya meyillidir. Bu kişilerin tutuklanması bu konudaki yerleşik kural bakımından net bir istisna olmalıdır fakat çocuklar veya yaşlı küçük olanlar sıklıkla tutuklu yargılanmaktadır. Tahliyeleri cezaevindeki genel mahpus sayısının azaltılmasına katkı sunmalıdır.
- ◇ Devlet yetkilileri çocukların hapishanelerden tahliye edilmesi gayretleri sırasında çocuk koruma aktörleriyle koordinasyon halinde olmalı ve tahliye edilen çocuklara yeterli bakımın, güvenliğin sağlanması için toplum desteği sunulmalıdır. Tahliyenin mümkün olmadığı durumlarda, çocuklar üzerindeki ağır zihinsel etkilerin azaltılması önemlidir. Kurumlardaki uzaktan görüşme imkanı sunan teknolojik araçların uygulamaya alınması veya bu amaçla var olan araçların güçlendirilmesiyle çocukların aileleri ile iletişimini sürdürmesi hayati öneme sahiptir.
- ◇ İzleme mekanizmalarının krize müdahale programlarında çocuk hakları boyutunu entegre etmelerinin sağlanması ve sokak çocukları veya daha yoksul kesimlerin çocukları dahil sokağa çıkma yasağı veya kısıtlamasını ihlal eden çocukların kriminalize edilme riskinin dikkatlice izlenmesi de eşit derecede önemlidir.

İnsan hakları savunucuları, gazeteciler ve muhalif sesler

- ◇ Mevcut ortam haksız yere kriminalize edilen insan hakları savunucuları, gazeteciler ve diğer muhaliflerin tahliye edilmesi çağrısı için olanak sunuyor.
- ◇ Bu kişiler en başından beri uluslararası standartları ihlal edici biçimde keyfi olarak tutuklandıkları için tahliyelerinde meşru bir yarar bulunuyor. Ülkeler çıkaracakları paketin bir parçası olarak bu kişileri daha kolay tahliye edebileceği-böylece uluslararası arenadaki pozisyon ve ünlerini geliştirerek görüntüyü kurtarabilecekleri için bu kişileri hedeflemek mantıklı olacaktır.
- ◇ Diğer yandan, tahliye edilmesi gereken mahpuslar arasından sadece bir kesimin lehine çalışmalar yürütüyor ve kendi çıkarımıza veya sadece birkaç kişinin çıkarına yönelik çalışmalar gerçekleştiriyor gibi gözükme riski bulunmaktadır.
- ◇ Argümanın rafine hale getirilmesi uygun bir strateji olabilir. Türkiye gibi bazı ülkelerde ayrımcılık yapılmaması ve bazı kategorideki mahpusların ayrımcılığa maruz kalmaması bu nedenle de bu grupların erken tahliye veya af paketlerine dahil edilmeleri gerektiği argümanına dayalı bir yaklaşım benimseniyor.
- ◇ Böylesi durumlarda, ya spesifik olarak tüm insan hakları savunucularının tahliye edilmesi ya da karşı karşıya kaldıkları suç isnatları şiddet içermeyen fiiller, beyanlarda bulunmak veya benzeri fiiller

olan mahpusların da tahliye kriterleri içerisinde yer almasının sağlanması çağrısında bulunulur. Bu kişilerin hüküm giydiği suçlar Devletlerin tahliye paketlerinin dışında bırakma eğiliminde olduğu milli güvenlik kanunları kapsamında olabileceği için bu tutum önemlidir.

- ◇ Dini inançları veya bir kaç ülke bağlamında cinsel yönelimleri nedeniyle tutuklu bulunanlar gibi tahliye planlarında yer alması gereken diğer mahpus kategorileri de bulunmaktadır. Savunuculuk faaliyeti yürüten örgütler bu kişilerin tahliyesi bakımından ülkelerin bağlamına göre en iyi stratejiyi belirleyebilir.

1.3. TAHLİYELER HANGİ BİÇİMDE OLMALIDIR VEYA OLABİLİR?

Hapsedilmenin azaltılması çeşitli şekillerde sağlanabilir. Bunların her bir ülkeye, bağlama göre en pratik, stratejik biçimde tanımlanması gerekir. Daimi bir tahliye; hapisneden tahliye edildikten sonra tekrar hapisneden gönderilmenin psikolojik etkisini azalttığından tercih edilen seçenek daimi bir tahliyenin sağlanmasıdır. Devletler diğer seçenekler özel bir kanun çıkarmayı gerektireceği için mevcut araçlar içerisinde yer alan cezaların ertelenmesi, koşullu salıverme veya bazı ülkelerde olduğu gibi af gibi yasama organından karar almayı gerektirmeyen seçenekleri kullanmayı tercih edebilir.

Bu noktada, yargı organı yetkililerinin (savcılar ve yargıçlar) elinde anahtar bulundurduğu, soruşturma aşamasında tutuklu yargılanan ve yargılamaları henüz kovuşturma aşamasına geçilmemiş kişileri unutmamak önemlidir. Bazı ülkelerde tahliyeleri desteklemek için savunuculuk, diyalog ve habeas corpus telafi mekanizmaları ve kamu yararı için dava açma gibi girişimler başarılı bir şekilde kullanılmaktadır.

1.4. TAHLİYELERE NE EŞLİK ETMELİDİR (ZARAR VERMEME VE TAMAMLAYICI UYGULAMALAR)?

Çağrılarımızda tahliyeden sonra neler gerçekleşebileceğine ilişkin kaygıların farkında olmamız gerekir.

Öncelikle, belirli mahpusların (yüksek riskli suçlular, belirli türde şiddet içeren fiilleri —bazı ülkelerde soykırım, insanlığa karşı suç işleyenler, işkence veya cinsel şiddet ve ev içi şiddet suçunu işleyenlerin insanların evde kaldığı koşullarda tahliye edilmesi risk teşkil eder—gerçekleştirilenler) toplum için oluşturacağı risk COVID-19 bağlamında azaltmak hapisnede bulunan mahpusların sayısını azaltma programına dahil edilmesine karşı argüman da yer almalıdır.

Tahliye stratejileri ile ilgili ek ihtiyaçlar da ortaya çıkmaktadır. Tahliye süreçlerinin kısa sürede hazırlanması ve tahliye sonrası süreci izlemek ya da destek olmak üzere hazırlanmak için sürenin kısıtlı olması nedeniyle bu kişilerin tahliye edilip evinde kalmak durumundaki ailelerinin yanına gönderilmesi de zorluklar ve gerilim yaratabilir. Yabancılar, göçmenler, aile bağları kopmuş çocuklar veya kadın hak savunucuları, sokak çocukları dahil gidecek herhangi bir yeri olmayan mahpuslar da olabilir. Mahpusların tahliyesi sürecine dahil olmak isteyen örgütler kişilerin özgür kalıp diğer mekanlarda kapalı kalma durumlarına ilişkin uygun bir sığınma ve barınmaya erişimden psikolojik desteğe kadar ihtiyaç duyulacak çeşitli önlemlere de çözüm bulmak için çabalamak isteyebilir ve duruma göre Devlet ya da devlet dışı aktörlerle ilişkiyi geçebilir.

Benzer şekilde, yeni tip koronavirüs vakalarının bulunduğu rapor edilen hapisnede ortamından tahliye girişimi olduğunda kişilerin topluma karışması dikkatli bir şekilde planlanmalı ve yerel sağlık yetkilileri ile koordinasyon içerisinde olunmalıdır.

STRATEJİ II : HÜRRİYETİNDEN MAHRUM EDİLMİŞ KİŞİLERİN HAKLARININ MAKUL BİR BİÇİMDE YERİNE GETİRİLMESİNİ İZLEME

2.1. KISITLAMA İHTİYAÇLARI KARŞISINDA HAKLARI KULLANMADURUMUNUN YOL AÇTIĞI OLUMSUZ ETKİLER NASIL AZALTILIR?

Halk sağlığı bakımından risk oluşturduğu düşünülen yerlerin mühürlenmesini içerecek karantina ve izolasyon aynı zamanda (ziyaretçiler, aileler ve yargı alanında çalışan) insanların giriş-çıkışını ciddi manada kısıtlama mantığına dayalı sağlık müdahalesi ile ihlallere karşı şeffaflık ve bir güvence olarak, açık, erişilebilir bir adalet sisteminin sağlanması gerektiği belirtilen işkence karşıtı kanunlardaki fikre dayalı düşünce arasında özü itibari ile bir ihtilaf bulunmaktadır.

Koronavirüsün bu kurumlara girmesi ve yerel bir salgının yayılmasına katkı sunmasını önlemek için alınan cezaevine erişimin kısıtlanması—ayrıca kişilerin hastaneye veya yaşlı bakım evine götürülmesi—meşru ve mantıklı bir koruyucu önlemdir.

Buradaki soru bahse konu önlemlerin kapsamının ne olduğu ve etkilerinin hukuk standartları: hakkın özünün korunması, gerekli olması, belirli bir süreyle sınırlı olması, orantılı olması, ayrımcı olmaması, incelemeye tabi olması ile nasıl uyumlu hale geleceğidir.

Yaşama geçirilmesi bakımından, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de tanımlanan ve Devletlerin operasyon, erişim uygulamalarında yapılan düzenlemelerle ilgili hakka eşit erişimi güvence altına alan “makul düzenlemeye” benzer bir konsept öneriyoruz.

Bunu en iyi nasıl düzenleneceği; yerel gerçeklikler, kaynaklara erişim, teknik ekipman, dışarıdan desteğin oluşturulması becerisine bağlıdır. Mantığı zaman içerisinde hakkın özünün güvence altına alınmasını sağlayan yeni ve inovatif yollar bulup, faaliyetlerini sürdürmeye devam ederken ve eş zamanlı olarak gerilimin, şiddetin azalmasına aynı zamanda daha güvenli hapisane ortamlarının oluşturulmasına katkı sunarken güvenlik ve sağlık kaygılarına saygı duyulmasına dayanır.

2.2. AİLEYE VE DIŞARIDAKİ KİŞİLERE ERİŞİMİN MAKUL DÜZENLEMESİ HAKKINDA??

Yeni tip koronavirüsün hapisanelere getirilmesini önlemek için hapisanelere erişimi azaltmak yani olağan kurallara yönelik derogasyon kabul edilebilir bir önlemdir.

Deneyimlerin gösterdiği üzere izolasyona yönelik her türlü önlemin mahpusların korku ve kaygılarını arttırdığını ve de bunun iyi olma hallerine olumsuz etki yaptığını ortaya koymaktadır. Bunun için sınırlandırılmış veya engellenmiş erişimin etkilerini gidermek, telafi etmek için önlemler belirli önlemler alınmalıdır. Bazı ülkelerde, hapisanelere erişimin engellenmesi veya ziyaretlerin ertelenmesi yalnızca mahpusların psikolojik durumunu değil aynı zamanda bu kişilerin gıda, ilaç ve gerekli hizmetlere erişimini de etkilemektedir.

İyi bir şekilde idare edilmezse, (İtalya ve diğer yerlerdeki örneklerin gösterdiği gibi) güvenlik olayları, açlık grevleri ve hatta ayaklanmalar gelişebilir.

Bu noktada etki azaltıcı olarak değerlendirilecek temel konular şu şekildedir:

- ◊ **Şeffaflık ve iletişim** – uygulamaya konulan kısıtlamalar veya yeni protokollere ilişkin iletişim faaliyetleri açık bir şekilde yürütülmeli, bu uygulamaların koruyucu önlemler olduğunun anlaşılmasını sağlamak için mahpuslara ve ailelerine net bir şekilde açıklanmalıdır. Bazı ülkelerdeki örnek iletişim eksikliğinin gerekli olmayan seyahatler, hayal kırıklığı, öfke ve güvenlik olayları noktasına da varan ek kaygılara yol açtığını göstermektedir.
- ◊ **Ziyaretler sırasında önlemlerin kullanılması** – bazı ülkeler ziyaretleri tamamen askıya almamış sadece en gerekli olanlarını yapacak şekilde sayılarını azaltmış ve koruma amacıyla araya pencere konulması, görüşmelerde fiziksel mesafe, sözlü olarak sağlık kontrolü ve ateş ölçümü gibi giriş-çıkış prosedürleri, hijyen prosedürleri gibi bazı önlemlerini devreye sokmuştur. Ancak, böylesi önlemler her zaman yeterli, uygun olmayabilir ya da cezaevi kurumlarında uygulanması zor olabilir.
- ◊ **Önlemlerin düzenlenmesi** – en önemli ve yararlı yaklaşımlardan birisi dış dünya ile iletişim kurallarının kolaylaştırılması ve telefon, video konferans, e-posta veya diğer dijital araçlarla iletişime erişime konusuna kayda değer oranda izin verilmesidir. Cezaevlerinin mevcut değişken durumları ve kriz sürecinde mahpusların durumu dikkate alındığında, böylesi olanaklar mümkün mertebe önerilmektedir. Dış dünya ile iletişim ücretsiz ve sık olmalıdır.
- ◊ **Gıdaya erişim** – hapisanelere yapılan ziyaretler sosyal destek ile ilgili olduğu kadar gıda ve diğer yaşamsal ihtiyaçlarla ilgili olabilir. İhtiyaç bakımından Devletin hapisanelerde bulunanlara ilişkin yeterli gıda ve malzeme sağlama yükümlülüğü nettir. Ancak, gerçekte birçok bağlamda gıdaya erişim sınırlıdır ve dışarıdan destek olmadığında mahpuslar bakımından ciddi riskler bulunmaktadır. Dolayısıyla, yakınlarının mahpuslara yerel koşullar uyarınca gıda ve diğer malzemeleri sağlmasına dair yolların sunulması son derece önemlidir.
- ◊ **Yolsuzluk karşıtı olmak** – tutulma yerleri dünyanın birçok yerinde en fazla yolsuzluğun olduğu mekanlar arasında yer alır. Gerçekten, gıdaya, gelen paketlere, malzemelere erişim, ziyaretler veya diğer herhangi bir imtiyaz durumu kolaylıkla yolsuzluğa bağlı olarak gerçekleşebilir. Bu ortamda, gerçekçi olmayan katı kurallar konulan kuralların dışına çıkarak ve güvenlik önlemlerinin etkisi ile ilgili kaygı yaratarak kolaylıkla daha fazla yolsuzluğa yol açacaktır. Bu karmaşık bir mesele olmakla birlikte, açık kuralların konulmasının, bu kuralların aktarılmasında şeffaf bir iletişimin sağlanmasının ve böylesi kuralların yeterli oranda izin verecek nitelikte olmasının yolsuzlukta ani bir artışın önüne geçeceğine dair argüman öne sürülmektedir.
- ◊ **Psiko-sosyal destek** – kriz dönemindeki sosyal ve diğer programlamaları içeren gerçek bir değişim minimal düzeyde sağlanacaktır dolayısıyla da var olan kaygıları, gerilimi ve potansiyel şiddeti daha da arttıracaktır. Bu küresel kriz ve toplum üzerindeki etkisi daha öncesinde bir travma geçmişi olanları yeniden travmatize edebilecek, bahse konu kişilerin akıl sağlığı üzerindeki sonuçları, ki bu durumlar hapisanelerde daha yüksek oranda görülmektedir, daha da kötüleştirecek doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Oldukça pozitif bir örnek Tunus'ta psiko-sosyal destek veya rehabilitasyon destek deneyimi olan kurumların hapisane personeline yardım etme ve sağlık meseleleri ve bunların hapisane kuralları üzerindeki etkileri ile ilgili uygun iletişim ve bilgilendirme konusunda yetkililerle birlikte çalışma önerisinin yapılmasıdır.
- ◊ **Kaynakların mobilizasyonu** – gelişmekte olan ülkelerde sıklıkta uzak alanlara inşa edilen çoğu hapisanede temel internet, bilgisayar ve ekipman erişimi yetersiz olabilmektedir. Böylesi birçok durumda herhangi bir teknolojik önlemi uygulamak ve makul bir düzenleme yapmak gerçekçi olmayacağı için hapisanelerdeki idari yetkililer siyasilerin ve bürokrasinin ihmalinin sonuçlarını yaşayacaktır. Bu durum da biraz sınırlı da olsa bazı fiziksel erişim ihtiyacının altını çizmekte aynı zamanda da kaynakların mobilize edilmesi çağrısında bulunmaktadır.

STK'lar dahil devlet dışı aktörler destek sunabilir. Belirli ülkelerde gerekli sosyal rehabilitasyonun, eğitim ve psikolojik desteğinin aslan payını devlet dışı aktörler sunuyor. Bazı yerlerde elçiliklerin ve kalkınma ajanslarının da temel alt yapı ve bilgisayara erişim desteğini sunduğunu görüyoruz.

STRATEJİ III : HUKUKİ KORUMA, AVUKAT VE YARGI YOLLARINA ERİŞİMİN GÜVENCE ALTINA ALINMASI

3.1. HUKUKİ HESAP VEREBİLİRLİK VE KORUMA BOŞLUĞU NASIL ÖNLENİR?

- ◇ **Problem** – Kısıtlama ve kapatmanın mantığı açık adalet, avukata, mahkemeye ve etkili kanun yollarına erişim prensipleri üzerinde kritik bir etkiye sahiptir. Bu durum aynı zamanda hapsedilme durumunda hali hazırda yüksek şiddet, ihmal ve işkence riski karşısındaki hukuki güvenceleri de etkiler. İnsan hakları hukuku ve işkence karşıtı mevzuat; şeffaflık, avukata erişim, bağımsız bir hekim tarafından muayene edilme kavramları ile birlikte mahkeme ve önleyici güvencelere odaklanmaktadır. Diğer yandan, hapsetme tanımı gereği erişim ve iletişimi kısıtlar dolayısıyla da birbiriyle çelişen ihtiyaçlar bakımından zorlu bir durum yaratır.
- ◇ **Birleşik etkiler:** Tüm bu yeni kısıtlamalar ve protokoller gerekli, belirli bir süre ile sınırlı ve orantılı olmalıdır. Ancak, bir dizi kısıtlamanın en kritik birleşik etkisi bir araya geldiğinde yüksek kaygı ve gerilim döneminde mahpusların hukuki korunması üzerinde orantısız bir etki yapan tehlikeli bir boşluk oluşturmasıdır. Bu nedenle, aşağıdaki kısım bu durumla ilgili bazı deneyimleri inceleyip COVID-19'a müdahalede hapisane ortamında ek zarara yol açabilecek 'hesap verebilirlik boşluğunu' önlemek için tavsiyelerde bulunmaktadır.
- ◇ **Hukuki yolların kullanılması:** İşkence karşıtı örgütler başvuru sahipleri, işkence mağdurlarını ve diğer insan hakları ihlallerine maruz kalanları korumak için hukuk sistemini kullanmaya devam etmelidir. SOS-İşkence Ağı üyeleri COVID-19 bağlamında soruşturma dosyaları henüz davaya dönüşmemiş tutukluları korumak için-Arjantin ve ABD'de habeas corpus yargılamaları ve Pakistan'da kamu yararına davalama örneklerinde olduğu gibi-dava açmayı etkili bir strateji olarak kullanmaya devam ediyor. Acil durumlarda herhangi bir davalama gibi, bu davalamalar da elimizdeki en güçlü araç olmaya devam ediyor fakat bu davalamalar kanunda tehlikeli içtihatlar oluşturma riskini de taşıyor. Bu olumlu potansiyelleri ve riskleri değerlendirmek yerel düzeyde karar almayı gerektirecektir. Savunuculuk eylemleri ve amicus curiae yani mahkeme dostu belge sunulması gibi destek için OMCT dahil ilgili uluslararası STK'larla iletişime geçilebilir.

3.2. AVUKATA ERİŞİM HAKKI NE DURUMDA?

- ◇ **Adalet erişim** – Devletin olağanüstü bir durumda bile yargı yollarını kullanma ve habeas corpus hakkı ve ve adalet erişim ilkesini ortadan kaldıramaması ilk ölçüttür. Açık adalet ilkesinin mevcut sağlık krizinde de işlevsel olması gerekmektedir. Yargı hizmetleri zorunlu hizmetler olarak sürdürülmesi gereken hizmetler olarak değerlendirilir ve pandemi sırasında bile mutlak olarak işletilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sınırlı olarak, belirli bir süreyle ve orantılı biçimde mahkemelerin işleyişinde; duruşmaların takvimlendirilmesi ve tutukluluğu etkileyecek düzenlemeler yapılabilir.
- ◇ **Ziyaretler ve iletişim** - Kural olarak adalet ve avukata erişimin güvence altına alınması gerekir. Bunda, ideal alternatifler (bilhassa video konferans ve güvenli elektronik iletişim) teşvik edilse bile en azından önemli ziyaretlerin gerçekleştirilebilmesinin mümkün olması kast edilmektedir. Böyle bir durum yüz yüze görüşmeyi kısıtlasa da kişilere kendilerini temsil edeceklerle ilgili kararlarda bilgi verme ve ilgili süreçlere etkili olarak katılma imkanı sunar. Bu ayrıca, zarar vermeme ilkesini de idame ettirir.
- ◇ **Öncelikli iletişim** - Erişim konusu bilhassa soruşturma evresinde ve tutuklu yargılananlar ile aynı zamanda gerçek işkence ve istismar riskinin var olduğu durumlarda önemlidir. Fiziksel ziyaretler gerçekleştirilirken -yetkililer gerekli tüm önlemler alınmalıdır- yeterli fiziksel mesafenin sağlanması ve

mümkün olduğunda aranın cam veya plastik pencere ile ayrılması; hijyenik koruyucu tedbir, ürün ve güvencelerin sunulması sağlanmalıdır.

- ◆ **Örnek** - Katı izolasyonun en etkili örneklerinden birisi olan İtalya'da hukuki erişime hala izin verilirken diğer bazı ülkelerde insan hakları örgütlerinin veya avukatların hak ihlallerini öğrenme kabiliyetlerini etkileyecek biçimde mahpuslara fiziksel veya diğer erişimleri kısıtlanmıştır.
- ◆ **Video konferans** - Hapishane yetkilileri yüz yüze görüşmeye temel alternatif olarak avukatların müvekkilleri ile görüşmesine imkan veren güvenli video konferans veya diğer araçlara izin vermelidir. Böylesi araçların varlığı durumunda, belirli hukuki konulara erişimin kısıtlanması gibi ekstra sınırlamalar getirilmemeli ve avukata erişim konusunda olağan kurallar uygulanmalıdır. İletişim ücretsiz ve sık olmalıdır. Hapishanelerde geniş bant internet ve bilgisayar donanımı olmadığından bu durum uygulamada zorluklardan azade değildir. Yetkililere gerekli sistemleri kurma çağrısında bulunurken temel araç, altyapının kurulmasına destek olmaları için bu alanda yardım sunan kurumları, baroları ve ulusal insan hakları kurumlarına da ulaşıp, onları da teşvik edebiliriz.
- ◆ **Avukat-müvekkil mahremiyeti** - Alternatif ayarlamalar avukat-müvekkil mahremiyetini güvence altına almalı ve herhangi bir misilleme veya tehdide karşı iletişim güvenilir bir biçimde sağlanmalı ve tedbirler alınmalıdır. Bu amaçla ilgili olarak, barolar, ulusal insan hakları kurumları (UIHK) veya ulusal önleme mekanizmalarının (UÖM) izleme sistemleri ve protokolleri kurması tavsiye edilebilir. Bu kapsamda gerçekleştirilen iletişimin aleyhe kullanımın riskini azaltmak amacıyla şifrelenme imkanının sağlanması gerekmektedir.
- ◆ **Yerelde süreklilik** - Hapishanelerin nüfusun yoğun olduğu yerlerden uzak yerlere yapılması eğilimi olduğundan, seyahat kısıtlamaları dikkate alındığında hapishanelere erişim güç olabilmektedir. Özellikle de, güvenlik temelli tutuklamalar çoğunlukla yerleşim yerlerine yakın olmayıp; ailelerden ve avukatlardan önemli ölçüde uzaktadır. Barolar ve adli yardımsistemleri ile insan hakları örgütleri; ceza infaz kurumları yerelinde var olan veya hapishanelere erişimi daha kolay olan 'süreklilik' oluşumlarını devreye sokmayı değerlendirebilirler. Böyle bir sistemin barolar ve bağımsız insan hakları örgütleri tarafından yürütülmesi ve denetlenmesi gerekmektedir.

3.3. MAHKEMELERİN İŞLEYİŞİ VE ERİŞEBİLİRLİĞİ NASIL ETKİLENMEKTEDİR?

- ◆ **Açık adalet prensibi** – Deneyimlerimizden bildiğimiz her türlü olağanüstü durumda bağımsız, sivil bir yargıya erişimin sürdürülmesi temel bir öneme sahiptir. Olağanüstü halin çıkış nedeni siyasi olmak yerine sağlıkla bağlantılı olduğunda da bu durum farklılık göstermemelidir. Dolayısıyla, açık adalet ilkesi yerine getirilmeli ve mahkemeler işlemeye devam etmelidir. Bu uygulama bilhassa işkence yasağı gibi sınırlanması mümkün olmayan mutlak hakların korunması için geçerlidir. Aynı şekilde, insan hakları hukuku kapsamında kanun yollarına başvurma hakkı ve habeas corpus hakları gibi kilit önemdeki teminatlara da uygulanmaktadır.
- ◆ **Uygulamaya dair sınırlandırmalar:** Yargının işleyişine ilişkin elektronik iletişimin kullanılması, personelin bir kısmının uzaktan çalışması ve daha az önemli gözükken bazı yargılamaların ertelenmesi gibi makul değişiklikler şüphesiz olmaktadır. Mahkemeler belirli yargılama türlerine öncelik vererek farklı bir çalışma takvimine göre işleyebilir ve mahkeme salonlarında fiziksel olarak bulunma, erişilebilirliğine dair değişiklikler yapmıştır. Bazı durumlarda, Devletler yargısal katılım durumunu sınırlayarak soruşturma dosyalarındaki tutuklu yargılama kurallarını değiştirmiştir ve habeas corpus yargılamalarındaki önemli güvencelerden birisi olan 'mahkeme salonunda fiziksel olarak bulunma ilkesinin' her zaman sağlanmadığına dair raporlar edinilmiştir.. En kötü ihtimalle tahliye ve tutuklama duruşmalarının gerçekleşmediğini öğrendik ki bu koruma ve uzun süren tutukluluk arasında ciddi bir uçurum oluşturmaktadır. Soruşturmalar da aynı etkiyi yapar nitelikte uzun süreli askıya alınmıştır.
- ◆ Ceza yargılamaları ve fiziksel olarak bulunmanın gerekli olduğu duruşmalar hariç yargı sisteminde video konferans ve elektronik iletişim araçlarını kullanma çabaları yargının öz işleyişini sürdürmesine yardımcı olabilir. Ancak, çoğu yerde mahkeme sistemleri teknolojik donanıma sahip olmadığından

bu alanlarda yardım sağlayıcılar ve diğer ilgili kurumlar böylesi zorlukları aşmak için acil önlem desteği sunmaya teşvik ediliyor.

STRATEJİ IV : HAPİSHANELERİN ETKİLİ BİR BİÇİMDE İZLENMESİ İŞKENCEYE KARŞI KİLİT ÖNEME SAHİP

4.1. KORUMA BECERİMİZ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ NASIL DENGELENİR?

- ◆ **Koruyucu erişim alanımıza etkisi** – Karantina ve halk sağlığı ile ilgili kapatma politikalarının işkence karşıtı örgütler olarak bizlerin önleme, belgeleme ve koruma kabiliyetimiz üzerinde ciddi bir kısıtlama etkisi olmaktadır. Bu halk sağlığı önlemleri her ülkede ceza infaz kurumlarına koşulların gerektirdiği kadar ya resmi olarak kısıtlama getirmekte ya da (kişilerin kendi uyguladığı) kısıtlamalara dolaylı olarak yol açmaktadır. Bu noktada çok net bir kamu yararı bulunurken insan hakları örgütlerinin bu kurumları izlemesi, süreçlerini belgelemesi veya teyit etmesi nadiren seyahat kısıtlaması, karantina veya izolasyon kurallarından muaf tutulmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, işkence karşıtı kurumlarımızın ihlalleri izlemek, bilgi almak ve bu bilgileri paylaşmak, insan hakları ihlalleri iddialarını teyit etmek için; online ortamda ve elektronik araçlarla veya ülkenin belirli yerleri ve bölgelerinden kişilerden oluşan bir ağ ile yürütülebilecek başkaca araçlar geliştirmesi gerekmektedir. OMCT Kapatılma merkezlerinde işkencenin izlenmesi el kitabı'nda yararlı referanslar bulunabilir.

4.2. KORUYUCU YETKİLERİ KAPSAMINDA ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARI (UİHK) VE ULUSAL ÖNLEYİCİ MEKANİZMALAR (UÖM) SÜRECE NASIL KATILIR?

- ◆ **Ulusal İnsan Hakları Kurumları (UİHK)/Kamu Denetçisi(Ombudsmanlık)/Ulusal Önleme Mekanizmaları (UÖM)** – hesap verebilirlik bakımından ortaya çıkabilecek boşluğu önlemek için kamu denetçisi veya Ulusal Önleme Mekanizmaları gibi kamusal insan hakları kurumlarının daha güçlü bir rol oynamasını savunmak bir yol olarak bulunuyor. Böylesi kurumların faaliyetleri ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de ve sivil toplum bu kurumların bazılarıyla çalışma konusunda gönülsüz olsa dabahse konu kurumların hapsedilme dahil ve/veya bilhassa hapsedilme bağlamındaki endişe duyulan insan haklarını izleme, erişim ve tavsiyede bulunma, telafi önerileri sunma gibi resmi yetkileri bulunuyor. İşkence karşıtı insan hakları örgütleri olarak bu kurumların önleyici rolleri bakımından bu kurumlar ile eleştirel bir diyalog temelinde angaje olmamız son derece önemlidir. Bazı ülkelerde sivil toplum örgütleri özellikle bilgiye erişim noktasında önemli bir kapı aralayabilecek veya erişimi sağlayabilecek olan aynı zamanda mahpusların sağlık hakkının yaşama geçirilmesi, ihlallere karşı korunması bakımından koruyucu politikaları inşa etmeye yardımcı olma kapasitesi sunan Ulusal Önleme Mekanizmalarının parçası veya üyesi olabiliyor.
- ◆ **Koruyucu yetkilere etkisi** - Halk sağlığı krizi sırasında Ulusal Önleme Mekanizmalarının ziyaretleri örneğin sadece kendi müvekkilini görmek için giden bir avukatın ziyaretinden çok daha kapsamlı olduğundan bu ziyaret edilen kurumlar oldukça zorlu bir durumla karşı karşıya kalır. Dolayısıyla, bu kurumlar hapisanelere farkında olmayarak yeni tip koronavirüs getirme konusunda daha yüksek risk taşımaktadır. 'Zarar vermeme' prensibi uyarınca, bazı mekanizmaların ziyaretlerinin ertelenmesi gerekir. Karşı karşıya olduğumuz durum tek başına 'zarar vermeme' prensibi açısından değil aynı zamanda ziyaret gerçekleştirilmemesi veya şeffaflık eksikliğinden kaynaklı olarak da potansiyel zarar perspektifinden ele alınması gerektiğinden bu durumdan sorunludur. Bazı ziyaretleri sınırlanmak durumunda kalsa da, Ulusal Önleme Mekanizmalarının işkenceyi önleme ve risk altındaki kişileri koruma yükümlülüğü devam eder.. Gerginliğin arttığı ve şiddet ile işkence riskinin yüksek olduğu bir ortamda Ulusal Önleme Mekanizmaları yetkileri kapsamında yürütmesi gereken faaliyetlerini durduramaz ancak çalışma biçimlerini, yöntemlerini yeni koşullara uyarlayabilir.

Diğer bir ifadeyle, bu mekanizmaların da ziyaret yetkilerinde makul düzenlemelerin yapılması ve koruyucu foksionlarının diğer alanlarına odaklanması gerekiyor. Aşağıdaki öneriler ele alınabilir:

- Ziyaret edilecek tutulma merkezlerine yakın yerlerde bulunan ve öncesinde tarama veya teste tabi tutulacak şekilde yereldeki güvenilir kişilerin dahil olduğu daha az sayıda kişiden oluşan (veya sürekli/düzenli çalışma formatındaki) ziyaretler gerçekleştirilebilir;ziyaretleri yürüten bu kişilere kişisel koruyucu ekipman tedarik edilebilir.
- Ulusal Önleme Mekanizmaları, iyileştirici etki yaratması amacı ile, gerektiğinde konuyu soruşturma makamlarına devretmek üzere elektronik araçların kullanımını da dahil edebilecekleri güvenilir şikayet mekanizmaları oluşturabilir;
- Hapishanedeki odak noktası veya 'daimi' iletişim kişisi aracılığıyla ilgili mahpuslarla 'güvenilir' bir biçimde video konferans gerçekleştirilebilir. Ulusal Önleme Mekanizmaları avukata ve insan hakları alanındaki STK'lar dahil diğer koruyucu organlara erişim için benzeri bir sistem kurulmasını da kolaylaştırmalıdır;
- Kriz yönetimi konusunda ceza infaz kurumu ve gözaltı merkezi yetkilileri ile düzenli diyalog içerisinde olmaları sağlanarak Ulusal Önleme Mekanizmalarının politika belirleme, uygulama açısından tavsiye sunma rolünü yerine getirmesi gerçekleştirilebilir;
- Devlet mahpusları koruma amacıyla, hapishanedeki mahpusların sayısını azaltmak, yeterli düzeyde koruyucu sağlık ekipmanı tedarik ihtiyacını karşılamak, ayrıca vaka tespit edildiğinde tıbbi müdahalede bulunmak dahil, aldığı yasal ve politika önlemleri ile ilgili savunuculuk faaliyeti yürütebilir;
- İletişime geçilecek gruplar arasında kolaylaştırıcı olmak: bağımsız insan hakları kurumlarının veya ulusal önleme mekanizmalarının sahip olduğu önemli bir rolü de hapishaneler ve sağlık krizinde ilgili temel aktörler arasında kolaylaştırıcı olmaktır. Bu kolaylaştırıcı rol iletişime geçilecek gruplar oluşturmak, düzenli aramalar yapma veya başkaca biçimlerde olabilir. Bu gruplar içerisinde yer alacaklar arasında hapishane yetkilileri ve idari temsilcileri, insan hakları örgütleri, yerel sağlık yetkilileri, sağlık birimleri, sosyal çalışmacılar, psiko-sosyal destek sunan örgütler yer alabilir; ayrıca mahpus hakları alanında çalışan dernekler, mahpus aileleri, hapishane personellerinin üyesi olduğu sendikaların veya başkaca kurumlar dahil edilebilir , veya bunların katkıda bulunmasına olanak sağlanılabilir. . Böylesi mekanizmalar koruyucu politikaları destekleyebilir, ek desteği harekete geçirebilir ve güven yaratabilir. Böylelikle durumun etkilerinin önemli ölçüde azalmasına katkı sunabilir.

Ulusal Önleme Mekanizmaları veya benzeri yetkilere sahip kurumları devreye sokmak isteyenlere, BM İşkence Alt Komitesinin sunduğu kılavuzu gözden geçirmelerini tavsiye ederiz. Ayrıca, Ulusal Önleme Mekanizmaları ile bölgesel istişareler gerçekleştiren İşkenceyi Önleme Derneğinin (APT) uzmanlığından yararlanmalarını da tavsiye ederiz (bakınız EK).

STRATEJİ V : HAPİSHANELERDE ETKİLİ VE EŞİT SAĞLIK HAKKINI SAVUNMAK

5.1. MEVCUT KRİZE CEVAP OLABİLECEK VE İNSAN HAKLARI İLE BAĞDAŞAN 'GEREKLİ SAĞLIK HAKKI' KAVRAMINDAN NEYİ ANLAMAM GEREKİYOR?

- ◇ Devletler mahpuslara veya gözaltı merkezlerinde tutulan kişilere nitelikli sağlık hizmeti sunmakla ve hapisane ortamında oluşacak sağlık tehdidi veya pandemiye karşı gerekli önleyici tedbirleri almakla yükümlüdür. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Kuralları ("Nelson Mandela Kuralları") tüm mahpusların sunulan sağlık hizmetlerinden eşit derecede yaralanma hakkı bulunması ve sağlık hizmetlerine herhangi bir ayrımcılık maruz bırakılmadan ücretsiz olarak erişimleri gerektiğini belirtir.
- ◇ Buradaki en önemli husus 'hizmette eşitlik' ilkesidir. Benzeri standartlar DSÖ ve BMİHYKO tarafından da tavsiye edilmektedir. Hapishanelerde bu standartların uygulanması ve hayata geçirilmesi olağan zamanlarda bile zorken; ülkelerin sağlık sistemlerinin maksimum düzeyde çalışmasını gerektiren küresel bir salgın döneminde bu çok daha zordur. Sözü edilen standartların uygulanması dünya genelinde kaynak sıkıntısı çeken hapisane sistemlerinde daha da zor olduğundan, dikkatleri ivedi olarak bu konuya çekmemize ihtiyaç duyuluyor.
- ◇ İşkence karşıtı örgütler olarak, sunabileceğimiz destekler hapishanelerde sağlık hakkının korunması hükmünün savunulması için hukuki girişimlerde bulunmak, alınan önlemlerin izlenmesi, daha fazla kaynak, malzeme ve sağlık tedbirinin alınması çağrısı yapmak ayrıca hapisane sınırları içerisinde ortaya çıkabilecek olası bir salgını önlemek, salgınla baş edebilmek için gerekli hizmet ve sistemleri sağlamak, sürdürmek gibi konularda hapisane yetkililerine yardımcı olacak biçimde doğrudan temasları da içeren çok çeşitli şekillerde olabilir.

5.2. YETERLİ BİR MÜDAHALE İÇİN HANGİ UNSURLAR KİLİT ÖNEME SAHİPTİR?

COVID-19 krizine yanıt verebilmek hapisane yetkileri ve personeli açısından son derece zordur. Bu zorluk kaynak, lojistik ve organizasyon ile alakalıdır. Koruyucu sağlık stratejisi tasarlama sorumluluğu hapisane yaşamında mesafe, izolasyon ve karantina sistemleri ile hijyen ürünlerinin sunulması, mesleki ve sosyal destek yapılarının geliştirilmesi dahil önemli ölçüde değişiklik yapmayı gerektirir. Tüm bu değişim genel olarak özellikle sağlık personeli, ekipman ve ilaca erişim noktasında korkunç derecede kaynak sıkıntısı çekilen; mahpuslar ve hapisane personelinin stres, kaygı altında olduğu bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu oldukça büyük bir sorumluluktur ve böylesi bir kriz döneminde hepimiz bu gayretleri kuvvetlendirmeliyiz.

Hapisane gerçekliği bağlamında temel sağlık korunması ve hijyen tedbirlerine erişim esaslı bir kaygı türüdür ve hapishanelerde en ufak bir değişikliğin dahi güvenlik bakımından muhtemel etkileri, sonuçları olabilir. COVID-19 salgını yaşayan ülkelerdeki örnekler bu gibi meselelerin mahpuslar arasında yaşanan şiddet ve yolsuzluğun sebebi olabileceğini; ayrıca açlık grevi ve yetkililere karşı şiddet olaylarına yol açabileceğini göstermektedir. Af kriterleri net bir şekilde belirtilmediğinde af haberlerinin verilme biçimi bile (Togo'da görüldüğü gibi) şiddete yol açabilir. Hapisane ortamının izlenmesine ilişkin olası bir kaygı da koronavirüsün hapishanelerde yayılmasını önlemek için belirlenen kuralları ihlal edenlerin çok dikkatli ölçülmesi ve orantılı uygulanması gereken disiplin yaptırımlarının orantısız kullanılıyor olmasıdır.

- ◇ **İletişim ve şeffaflık** – Dolayısıyla, hapishanelerde iletişim politikalarının gerekli bilgileri ilgili tüm aktörleri dahil eden, sükunetle ve açıklıkla sağlayacak şekilde net olması fevkalade önemlidir. Bu

iletişim hedef kitleyi oluşturan mahpusların okuryazarlık ve sağlık okur-yazarlığı düzeyini dikkate alarak, Devletin resmî dili dışındaki dilleri de içerecek şekilde sağlanmalıdır. Şeffaflıkta ve bilgiye erişimdeki eksiklikler en temel kaygılardandır.

- ◆ **Temel hijyen, temizlik, maske, ilaç ve test** - Herhangi bir çevre halkta olduğu gibi hapishanelerde de sabun, dezenfektan, su gibi temel hijyen ürünlerine gerek duyulur ve yine ortak alanların, temizlik ekipmanlarının ve sık sık dokunulan yüzeylerin sık sık dezenfekte edilmesi gibi uygulamalara ihtiyaç vardır. Dünya genelindeki çoğu hapishanede en temel olanaklar, hijyen ürünleri ve hijyen uygulamaları ya hiç bulunmamakta ya da yetersizdir. Hijyen uygulamaları koronavirüsün yayılmasını önlemedeki tek etkili araç olduğundan bu uygulamalara verilen evrensel önemi dikkate aldığımızda; bu nokta hem esas öncelik hem de devasa bir zorluk olarak karşımıza çıkıyor. Hapishane yetkilileri mümkün olduğu oranda bu hizmetleri ve ürünleri ulaşılabilir hale getirmelidir; sivil toplumun savunuculuk faaliyetleri bu hizmet ve ürünlerin sağlanmasına yönelik basınç oluşturabilir veya hapishane idareleri çağrılarını desteklenerek ilgili siyasi aktörlerin daha fazla destek sunması sağlanabilir. Bazı durumlarda, insan hakları örgütleri yardım ve destek sunabilecek kalkınma ajanslarına, elçiliklere veya yardım sağlayan kurumlara kişisel olarak erişmeyi de dikkate alabilir. Bazı hapishaneler kendi kurumlarında kullanılmak üzere (sabun veya maske gibi) temel koruyucu ürünleri üretmeye başladı. Hapishanelerde, diğer her yerde olduğu gibi, bu tür ürünlerden en çok ihtiyaç duyanların (dezavantajlı mahpuslar, semptom gösterenler, maruziyet durumları olanlar ve değişen insan grupları ile temas halinde olanların) yararlanması sağlanmalıdır. Hapishane personeli, sosyal çalışmacılar ve diğer çalışanların koruyucu ekipman ihtiyacı; maskelere erişim mahpusların zararına ve personele münhasır olacak biçimde karşılanmamalıdır. Maske, hijyen ürünleri ve ilaçlara erişim kolayca büyük bir yolsuzluğa veya şiddetin artmasına yol açabilir ya da hapishane yetkilileri ile gerilim kaynağı olabilir. Ceza infaz kurumlarında fiziksel mesafenin sağlanması genellikle mümkün olmadığı için ilk semptomların ortaya çıkışını hızlıca ve etkili bir biçimde izleyen bir sistemin oluşturulması daha da önemli hale gelmektedir. Mahpusların ve onlarla çalışanların, hapishanelere giren ve çıkan kişilerin durumlarının düzenli biçimde taranması ve tüm bu kişilere düzenli olarak test uygulanması kilit öneme sahip olacaktır. Ne var ki, uygulamada test nadiren bulunuyor ve tarama çoğunlukla güvenilir olmadığından bu durum virüsün kontrol edilemeden yayılmasına dair ek riskler oluşturmaktadır.
- ◆ **İzolasyon ve karantina** - Dışarıdaki dünyada olduğu gibi, ceza infaz kurumlarının (hafif bile olsa) semptom gösteren mahpusların izolasyonuna imkan verecek şekilde yeniden organize edilmesi gerekir. Virüs birçok hapishanede hızlıca yayıldığı için bu durum büyük bir zorluk oluşturabilir. Tüberküloz gibi diğer enfeksiyon hastalıklarında uygulandığı gibi yeterli sayıda düzenli test yapılmasına imkan veren protokoller ve ekipman ayrıca kurum içerisinde (negatif basınç odası gibi) ayrı yerler oluşturulmasını gerektirir. Bu noktada dikkat edilecek özel bir konu tek kişilik hücrelerin tıbbi izolasyon amacıyla kullanılmamasıdır. Tıbbi hizmetin devam etmesine, temiz havaya, hapishane içerisindeki ve hapishane duvarları dışındaki kişilerle iletişimin devam etmesine ihtiyaç duyulur ve bu olanaklar tek kişilik hücrede tutulanlar bakımından erişilebilir değildir. Uzun Süreli tek kişilik Hücre cezasının bir işkence olduğu değerlendirildiği ve her koşul altında yasaklandığının bilinmesi önemlidir. Mahpusların karantinaya alınması gereken durumlar da olacaktır. Bahse konu mahpuslar diğer kişilerden fiziksel olarak ayrılmış olsa bile gıda ve tıbbi hizmetlerin yanında dış dünya ile iletişime de erişebilir olmaya devam etmelidir. Temel kaygılarından birisi hapishanelerde sağlık hizmetlerine yetersiz erişimdir. Çoğu hapishanede sağlık hizmetleri yetersizdir ve insanlar hasta olduğunda hastaneye nakledilme imkanları kısıtlıdır. Bazı ülkelerde hastane nakilleri ancak mahpus veya mahpusun ailesi ihtiyaç duyulan tedavinin masraflarını karşılıyorsa gerçekleştirilmektedir. Çoğu mahpus bunu karşılayamamaktadır. Mandela Kurallarında açıkça belirtildiği üzere hapishanelerde sağlık hizmetleri ve yaşam kurtarma önlemlerine erişimde olduğu gibi hastane ve sağlık kurumlarına nakledilmeler de eşitlikçi olmalı ve ayrımcı uygulanmamalıdır. Mümkün olduğu ölçüde; kalkınma ve yardım örgütleri ve bu alanda uzmanlaşmış STK'ların yaşamsal öneme sahip sağlık destek hizmetlerini sunması çağrısında da bulunabiliriz.
- ◆ **Dezavantajlı mahpuslar** - Genel olarak, hapishanede bulunan kişilerde COVID-19'un sonuçlarından daha fazla zarar görme riskini arttıracı HIV vakaların veya diğer tıbbi ve psikiyatrik durumların

oranı daha yüksektir. Bu gruplar için plan geliştirilerek önlem alınmalı; faydalabilecekleri uygun yöntemler değerlendirilerek tahliye edilmeleri, başka bir yere nakledilmeleri ve karantinaya alınmaları sağlanmalıdır.

- ◊ **Sosyal programlama ve psiko-sosyal destek** - Halk sağlığı önlemleri; aktivitelerin ve sosyal destek yapılarının iptal edilmesi çağrısında bulunmasına rağmen cezaevlerinde bunların mümkün olduğu kadar sürdürülmesi önemlidir. Bu durum sosyal hizmet sektöründe yaratıcılığı, yeni ayarlamalar yapmayı ve yeni metodları gerektirecektir. Psiko-sosyal desteği sağlamaya katkı sunmaları için hapisaneler ile ilgili çalışmalar yürüten STK'lar çağırılabilir. Psiko-sosyal destek çeşitli araçlarla hem mahpuslara hem de hapisane personeline sunulmalıdır. İşkence karşıtı örgütlerin de bu alanda uzmanlığa olabilir.

STRATEJİ VI : BASKININ VE SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI İHLALLERİNİN KRİMİNALİZE EDİLMESİNİN İZLENMESİ

Ortaya çıkan zorluklar: OMCT'ye SOS-İşkence Ağı üyelerinden karantina veya sokağa çıkma kısıtlamasını ihlal edenlere yönelik suistimal edici, ve zalimane, gayriinsani ya da küçültücü muameleye maruz kalmama hakkına yönelik artan sayıda raporlar gelmektedir..

- ◊ **Birçok durumda, bu ihlaller insan haklarının farkında olma düzeyinin, etkili olmayan kontrol ve kolluk ve askeri personelin fiillerinin denetiminin eksik olmasının bir yansımasıdır.**
- ◊ **Bu ihlaller; ayrıca düzenli kontrol ve denetim mekanizmaları uygulamada olmadığında veya bu mekanizmalardan sorumlu kişilerin hareket edebilmesi sınırlandırıldığında ve karantinada olmaları gibi ciddi kısıtlamalarla uygulandığında riskler barındığını da ortaya koymaktadır.**
- ◊ **Çoğu durumda bu ihlaller insanların evlerinden çıkmalarını önlemek ve kimi zaman da belirli bölgeleri, mahalleleri veya toplulukları hedef almak suretiyle korku yaymak üzere bilinçli olarak uygulanmaktadır.**
- ◊ **Çoğu durumda, karantina veya sokağa çıkma kısıtlamalarını ihlal etmek polis tarafından durdurulma, idari para cezasına maruz kalma, soruşturma açılması ve gözaltına alınmak gibi riskler taşımaktadır ki bu riskler (yoksullar, düşük ücretli işçiler, göçmenler, azınlık toplulukları veya farklı ten rengine sahip topluluklar dahil) marjinalleştirilmiş kesimlere yönelik ayrımcılık ve ekstra yük anlamına gelebilir.**
- ◊ **Bu politikalar yeni bir kriminalize etme dalgasıyla ve kişilerin haksız yere gözaltı merkezi veya hapishaneye götürülmesiyle, dolayısıyla da; kendi kendini karantinaya alma, fiziksel mesafe ve hijyen uygulamalarını gerçekleştirme kabiliyetlerinin daha da kısıtlanmasıyla aynı zamanda da yoğun insan kalabalığının olduğu hapisanelerde virüsle temas etme risklerinin artmasıyla sonuçlanabilir.**

6.1. KOLLUĞUN SUİSTİMAL UYGULAMARINI NASIL ELE ALMAK GEREKİR?

Ortaya çıkan zorluklar: OMCT'ye SOS-İşkence Ağı üyelerinden karantina veya sokağa çıkma kısıtlamasını ihlal edenlere yönelik suistimal edici ve zalimane, gayriinsani ya da küçültücü muameleye maruz kalmama hakkına yönelik artan sayıda raporlar gelmektedir. Sokağa çıkma yasaklarının ve kısıtlamalarının uygulanmasında devlet veya yerel yetkililerin yol açtığı iddia edilen ihlaller şunları içermektedir:

- ◇ Copla dövme, dezenfektan sıkma gibi zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele ve işkence fiilleri dahil fiziksel suistimal;
- ◇ Herhangi bir hukuki süreç olmaksızın ve toplanmanın önüne geçmek amacıyla verilen emirleri ihlal edecek biçimde okul gibi gayri resmi gözaltı tesislerinde merkezlerinde hürriyetinden mahrum bırakma;
- ◇ Sıcak güneşin altında oturtma, sokağa çıkma yasağını ihlal eden kişi olarak teşhir edilme veya bazı ülkelerde [zorla] tıraş etme, kaba dayak ve hatta küçük kafeslere kapatma gibi küçültücü veya kamuoyu nezdinde aşağılama biçimindeki cezalandırıcı fiiller;
- ◇ Ayrıca, böylesi kolluk uygulamaları çoğu zaman yetkililerin/görevlilerin kabahatli olduğu iddia edilen kişilerle yakın fiziksel mesafede, çoğu zaman koruyucu bariyerler olmaksızın bir araya gelmesi durumlarına yol açar ve böylece virüsün hızla yayılması riskini arttırır.
- ◇ Bu ihlalleri ve ortaya çıkan uygulamaları izlemek, sokağa çıkma yasağı ihlallerine yapılan müdahalenin yasaya uygun, gerekli, orantılı ve önleyici halk sağlığı önlemlerine bağlı olmasını savunmak son derece önemlidir.
- ◇ Kolluğun, ordunun veya diğer devlet kurumlarının temel insan hakları standartlarına uygun hareket etmesini sağlamak da son derece önemlidir. Mevcut durumda, tek başına şiddet ve tehdidin yalnızca normal olmayan birkaç vaka ile veya yetkinin suistimal edilmesi ve yozlaşma düzeyinde olduğunu değil; aynı zamanda böylesi kuralların tehdit ve korku salarak uygulamak amacıyla izlenen belirli bir stratejinin parçası olduğunu görüyoruz.
- ◇ Bu konuyla ilgili geliştirilecek savunuculuk stratejisi; sokağa çıkma yasakları ve kısıtlayıcı emirlerin gerçekçi olmamasının veya belirli topluluklarda uygulanma ve destek görme konusunda eksikliklerin olduğu yerlerde ihlal edilmesinin temelinde yatan nedenlerini yansıtacak biçimde olmalıdır.
- ◇ Kendi sosyal izolasyonumuz nedeniyle kanıt toplama kabiliyetimiz de daha kısıtlı olduğu için SOS-İşkence Ağı üyelerini böylesi ihlallere maruz kalan mağdurları desteklemek, telafi ve tanzim imkanlarına bakmak, online görüşmeler gerçekleştirmek için online ve elektronik araçlar geliştirmeye, ülkenin farklı bölgelerinde, salgının merkezi olan yerlerde odak noktaları kullanmaya çağırıyoruz (ayrıca bakınız; ekte sunulan OMCT Kapalı ortamlarda işkencenin izlenmesi el kitabı).

6.2 HAPİSHANELERİN KARANTİNA VEYA SOKAĞA ÇIKMA KISITLAMASI ÖNLEMLERİNİ İHLAL EDENLERLE YENİDEN DOLDURULMASI NASIL ÖNLENEBİLİR?

- ◇ Sokağa çıkma yasağının ihlal edilmesi adli suç değil idari bir kabahat olarak görülmeli, bu çerçevede idari para cezası veya, zorunlu kamu hizmeti gibi alternatif yaptırımlara tabi tutulmalıdır. Kural olarak, böyle bir ihlal nedeniyle tutuklu yargılanma gerekçelendirilemez. Böyle bir cezalandırma bilhassa çalışmak zorunda olduğu için evde kalamayan, barınacak yerle ilgili problemi olan kişiler gibi yoksul kesimleri hedef aldığı anda orantısızdır ve bu kişilerin güvenliklerini riske atar. Böylesi önlemlerin marjinalleşmeyi arttırma ve adalet sistemlerindeki ayrımcılığı tahkim etmesi muhtemeldir.
- ◇ Bu önlem h yeni tutuklu gönderdiği için bu kurumlardaki kişi sayısını azaltma fikri aksi yönde hareket eder. Cezaevlerine yeni mahpus gelmesi ek kaynak ve izleme protokolü gerektirdiği için birçok ülkedeki cezaevi yetkilileri bu durumu bir güvenlik ve emniyet meselesi olarak tanımlamıştır. Cezaevine yeni mahpusların Gönderilmesi yalnızca gerçekten gerekli davalar ve suçlarla sınırlı olmalıdır.

Ek: Referanslar ve kaynaklar

1. [Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Kuralları](#) ("Nelson Mandela Kuralları" olarak da bilinir);
2. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYKO):
 - BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Sayın Michelle Bachelet'in [açıklaması](#) "Urgent action needed to prevent COVID-19 rampaging through places of detention"
 - Kuruluşlar Arası Daimi Komite (IASC) [COVID-19 Geçici Kılavuzu](#): Hürriyetinden Mahrum Bırakılan Kişilere Odaklanıyor (BMİHYKO ve DSÖ tarafından geliştirildi)
 - BMİHYKO'nun [COVID-19 Guidance](#) web sayfası
3. Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Alt Komitesi (SPT), SPT'nin Koronavirüs Pandemisi ile ilgili Taraf Devletlere ve Ulusal Önleme Mekanizmalarına [Tavsiyesi](#) ;
4. Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), Koronavirüs (COVID-19) pandemisi bağlamında hürriyetlerinden mahrum bırakılanlara yönelik muameleye ilişkin [ilkeler bildirgesi](#)
5. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), [Geçici Kılavuzu](#) : Cezaevlerinde ve diğer tutuk yerlerinde COVID-19'a hazırlıklı olma, önleme ve kontrol;
6. Penal Reform International, [Bilgi notu](#): Koronavirüs: cezaevindeki insanların sağlık ve insan hakları
7. COVID-19 ve ülke bazında hapisanelere dair bilgiye erişmek için SOS-İşkence Ağı'nın Fransa'dan üyesi [Prison Insider'](#)ı ziyaret edebilirsiniz
8. İşkenceyi Önleme Derneği (APT) tarafından Hürriyetinden Mahrum Bırakılan Kişilere ilişkin geliştirilen veritabanına şu [linkten](#) ulaşılabilir.

Daha fazla bilgi www.omct.org web sitemizde bulunabilir.